

TARIX VA DUNYOQARASH

Pozilova Ozoda Akbarovna

*Navoiy viloyati Navbahor tumani 17-umumiy o'rta ta'lim maktab Tarix fani
o'qituvchisi*

***Annotatsiya:** tarixga idealistik yondashuvga asoslangan ushbu maqola o'tmish qiyofasini yaratishda dunyoqarashning hal qiluvchi rolini asoslaydi. Dunyoqarash dunyoni va uni o'zgartirish usullarini tushuntiruvchi g'oyalarning ierarxik tizimi sifatida tarixning asosiy dvigateli bo'lib, u insonning ongli va maqsadli faoliyati natijasi sifatida qaraladi. O'tmish dunyo rasmining bir qismidir, shuning uchun uni shakllantiradigan dunyoqarashlar o'zgarganda u doimo o'zgaradi. Bu, shuningdek, yangi tarixiy nazariyalarning yaratilishi o'tmishdagi tasvirlarning ko'pligini tushuntiradi. O'tmishning surati hukmron dunyoqarashni tashkil etuvchi asosiy g'oyalarga bog'liq, shuning uchun ham turli xil dunyoqarashga ega bo'lgan tarixchilar tomonidan yaratilgan o'tmish tasvirlari juda xilma-xildir. Dunyoqarash o'tmishning ma'nosi, mazmuni va shaklini belgilaydi. Inson nafaqat hozirgi va kelajakning, balki o'tmishning ham yaratuvchisidir. O'tmishni tarixchi nazariya yordamida faktlar xaosidan yaratadi. Mafkuraviy-tarixiy tushunchalarning ko'pligi ular asosida yaratilgan o'tmishning ko'p qirrali obrazlarini keltirib chiqaradi. Turli nazariyalar asosida yaratilgan o'tmishning ekvivalentligini tan olgan muallif, uning fikricha, ma'lum bir dunyoqarash doirasidagina nisbiy bo'lishi mumkin bo'lgan mutlaq tarixiy haqiqat kategoriyasidan voz kechishga majbur bo'ladi.*

***Kalit so'zlar:** dunyoqarash, tarixiy haqiqat, dunyo surati, o'tmish, tarix nazariyasi, tarixiy fakt, ob'ektiv tarix.*

Hikoyalarning ko'pligi

Qayta qurish davridan boshlangan va shu kungacha yengib chiqilmagan milliy tarix inqirozi bizni uning sabablarini izlashga majbur qiladi. 1990-yillarning

boshlarida A.Ya. Gurevich asta-sekin yo'qoldi, chunki ko'pchilik 19-20-asrlarda ishlab chiqilgan va universitet dasturlarida o'rnatilgan kontseptual g'oyalar bilan yashashni osonlashtirdi. Shu bilan birga, turli tarixchilar turli xil hikoyalar yozishlarini payqamaslikning iloji bo'lmadi, demak, bu hodisani tushuntirishga shoshilinch ehtiyoj bor. Tarixiy nazariyaning murakkab savollariga javob izlayotgan tadqiqotchilardan biri professor B.V. Lichman. Uning tarixdagi multikonseptualizmga oid asarlari tarix fanining bir qator muammolarini ochib beradi, ular odatda faqat tarix nazariyasi va metodologiyasi mutaxassislarining tor doiralarda muhokama qilinadi.

Tarixni tushuntirishga yangi munosabatni belgilovchi markaziy kategoriya, B.V. Lichmana – dunyoqarash kategoriyasi: “tarixning turli dunyoqarash tushunchalari turli tarixni o‘z ichiga oladi: tarixning turli yo‘nalishi; tarixning turli bosqichlari aniqlanadi; xronologiyada turli nomlar berilgan; turli tarixiy kechinmalar ko‘rsatilgan” [3, 50-bet].

Tarixiy asarlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bir xil g‘oyaviy negizlarga qurilgan hikoyalar boshqa mafkuraviy negizlarda yozilgan hikoyalar bilan murosasiz ziddiyatda bo‘lib, bir-birini kamaytirib bo‘lmaydi. Shu bilan birga, ular faqat o'zlarining natijalari va maqsadlarini haqiqat, boshqalari esa yolg'on deb e'lon qiladilar. Shu bilan birga, B.V. Lixmanning fikricha, o‘tmishning ilmiy dunyoqarash talqinlari ob'yektiv dunyoni tushuntirishda bir-biridan ustunlikka ega emas va odamlarning o‘tmish haqidagi sub'yektiv baholovchi qarashlarini aks ettiradi. Tarixchilar dunyoqarashidan kelib chiqib, faktlarni tanlaydilar va tarixning o‘ziga xos tasvirini yaratadilar. Shu bilan birga, har bir mafkuraviy kontseptsiya vakillari faqat o'zlari "ob'ektiv" tarix yozadilar, boshqalari esa o'tmishni buzadi va soxtalashtiradi, deb hisoblaydi. Bundan kelib chiqadiki, dunyoqarash qancha tushunchalarni o'z ichiga oladi

Tarixga oydinlik kiritadigan o'tmishning "ob'ektiv" rasmlari juda ko'p. Ushbu vaziyatdan chiqish yo'li B.V. Lichman o'tmishning turli obrazlariga nisbatan bag'rikeng munosabatni ko'radi, chunki hikoyalarning hech biri ikkinchisidan ob'ektiv ustunlikka ega emas [3, 50-54-betlar].

B.V.ning yondashuvi nimani beradi? Lichman? Avvalo, u tarixchilar yozadigan hikoyalarning xilma-xilligini tushuntiradi va bu allaqachon juda ko'p, ammo bu yondashuv bizni "yagona haqiqiy" o'tmishni qidirishdan qutqarib, ularning barchasini bir xil qiymatga ega va shuning uchun bir xil darajada noto'g'ri deb e'lon qiladi. . Barcha hikoyalar, o'tmishning yagona haqiqiy tasviri bo'lmasa, avtomatik ravishda yolg'on bo'lib chiqadi. Ko'pchilik tarixchilar buni to'lash uchun juda katta narx deb bilishlariga shubha qilmayman, chunki haqiqatga mutlaq huquqqa ega bo'lgan olimlardan ular o'tmishning boshqa versiyasini taklif qiladigan ko'pchilikdan biriga aylanadilar, bu haqiqat ekanligiga umid qilmasdan. Har doim dunyoqarash qancha ko'p bo'lsa, ular asosida ular yaratilgan va insoniyat tobora ko'proq yangilarini yaratmoqda, demak o'tmishdagi tasvirlar ko'payadi va bunga ko'z yumib bo'lmaydi. . Buning sababi, tarixiy bilimning subordinatsiyaliligi, u yaratilgan dunyoqarashga bog'liqligidir.

Dunyoqarashni idealistik tushunish

“Dunyoqarash” tushunchasiga haligacha lug‘atlarimizda materialistik ruhda ta’rif berilgan bo‘lib, u “ijtimoiy hayotning ayrim jabhalari ta’siri natijasida emas, balki butun davr madaniyati ta’sirida rivojlanadi” deb ta’kidlaydi. va ayniqsa, ma'lum bir davrda mashhur bo'lgan g'oyalar ta'siri ostida emas [4]. Bundan kelib chiqadiki, xristian dunyoqarashi Iso Masihning g'oyalari emas, balki qo'l mehnati va qullik davri madaniyatining natijasidir, siz ko'rib turganingizdek, qandaydir g'alati tuyuladi. Biroq hukmron materialistik yondashuv tarixda inson va uning ongiga passiv rol – tashqi kuchlar qo‘g‘irchog‘i rolini aniq belgilab beradi, dunyoqarash esa tabiiy va ijtimoiy olamning aks etishi natijasida vujudga kelgan g‘oyalar majmui sifatida qaraladi. Shu bilan birga, har doim ma'lum bo'ladiki, faqat eng so'nggi dunyoqarash dunyoni to'g'ri aks ettiradi va avvalgilari noto'g'ri. Natijada, o'tmishning bir noto'g'ri tasviri (masalan, kommunistik, boshqasi - diniy, liberal tarixchi tomonidan rad etilishi uchun almashtiriladi). Faqat hozirgi zamondagina tarixchi o‘z shogirdlari va avlodlari tomonidan inkor etilishi muqarrar bo‘lgan vaqtinchalik haqiqiy o‘tmishni yaratadi.

O'tmishning ko'pligini qoniqarli tushuntirishni materialistik yondashuv

doirasida olish mumkin emas, lekin uni idealistik yondashuv yordamida olish mumkin [Idealistik yondashuv haqida ko'proq ma'lumot olish uchun mening veb-saytinga qarang: <http://idealistic-history.ru/>], ya'ni tarix inson tomonidan yaratilgan va yagona, yaxlit dunyoqarashga birlashtirilgan g'oyalar tarixiy harakatda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Idealistik yondashuvdagi g'oya mavjud hodisa haqidagi bilim yoki mavjud hodisani o'zgartirish yoki tubdan yangi hodisani yaratish haqidagi fikr shaklida namoyon bo'ladi. Bu tarixning dvigateli bo'lgan so'nggi ikki g'oya shaklidir.

G'oyada inson ijodining boshlanishi va manbai yotadi, u undan boshlanadi va usiz mumkin emas. G'oyalar tarixiy harakatning asosidir, ya'ni. mavjud voqelikni o'zgartiradigan, unga yangi mazmun kiritadigan, aslida tarixdir. J. Ortega y Gasset yozganidek: "Biror narsa qilishdan oldin, inson o'zi xavf ostida qaror qilishi va aynan nima qilishni tavakkal qilishi kerak. Ammo odamning atrofidagi narsalar, boshqa odamlar, o'zi haqida hech qanday tasavvurga ega bo'lmasa, uni hal qilish mumkin emas. Faqat ma'lum bir e'tiqodga ega bo'lgan holda, u bir harakatni boshqasidan afzal ko'rishi va umuman olganda, yashashi mumkin" [5].

G'oyada biz nafaqat o'zimizdan tashqaridagi dunyoni aks ettiramiz yoki idrok qilamiz, balki uni yaratamiz. G'oya bizning dunyoqarashimizni sezgilarimiz bilan uyg'unlashtiradi, bu dunyoni ko'rish, tushunish va o'zgartirish imkonini beradi. Muayyan inson ongi negizida qanday dunyoqarash yotishiga qarab, dunyo u yoki bu burchakdan taqdim etiladi. Shu bilan birga, biz uni hech qachon to'liq ko'ra olmaymiz, chunki bizning ko'rish burchagi cheklangan va biz bu cheksiz mavjudotning faqat bir nuqtasidamiz, lekin bizning fikrlashimiz, vakillikning umumiylikiga intilish, dunyoqarash orqali bizga imkon beradi: biz ko'rganimizdan ko'ra ko'proq tasavvur qilish. Va bu shunchaki xayol emas, bu inson ongida hukmron g'oyalar asosida, u bo'lishi mumkin bo'lgan dunyoni ma'lum bir dunyoqarashga asoslangan qayta qurishdir.

Bizning dunyoqarashimizni belgilaydigan g'oyalar ob'ektiv va sub'ektiv voqelik idrok etilgan paytdan boshlab uning qiyofasini yaratishda ishtirok etadi. Biz "g'oyalar tomoshasi" orqali ko'ramiz, ular biz ko'rgan narsalarni idrok etishda

bizning fikrlashimizga rahbarlik qiladi va nihoyat, ular biz ko'rgan narsalarni o'zgartirish jarayonini aniqlaydi, birinchi navbatda ongimizning ideal dunyosida, keyin esa real dunyoda. Shunday qilib, dunyoqarash - bu dunyoni va uning qanday o'zgarishi mumkinligini tushuntiruvchi g'oyalar tizimi. Dunyoqarashda asosiy rolni inson mavjudligi emas, balki dunyoqarash mazmunini belgilovchi va boshqa barcha g'oyalar atrofida birlashtirilgan tizimni tashkil etuvchi g'oyalar o'ynaydi.

Dunyoqarash pirovard natijada insonning kundalik faoliyatining aksariyat qismini va uning barcha tarixiy harakatlarini belgilaydi. J. Ortega y Gasset yozganidek: “biz biror narsa qilyapmiz, lekin biz hech qanday tarzda aniq bir narsa qilishga majbur emasmiz; U yoki bu harakat biz uchun farz emas, yulduzning traektoriyasi yoki, aytaylik, toshning qulashi kabi bizga “qo‘yilgan” emas... Inson borlig‘i, eng avvalo, insoniy e‘tiqodlar yig‘indisidir. . Ular bizning hayotimizning asosidir. Odam - uning e‘tiqodi, deb bejiz aytishmagan. Ular insonni tashkil etuvchi zotlardir”[5]. Aytishimiz mumkinki, dunyoqarash inson shaxsiyatining o'zagini, uning ongining asosini tashkil etadi, u inson hayotining barcha jabhalarini belgilaydi. Shulardan kelib chiqib, men tarixni tarixiy xatti-harakatlari, birinchi navbatda, uning ongi tomonidan ijodiy yaratilgan g‘oyalar boshqariladigan shaxs yaratadi, tashqi sharoitlar esa bu harakatlarni faqat olg‘a suradi yoki to‘sqinlik qiladi, lekin bu g‘oyalarni belgilamaydi, degan fikrni ilgari suraman.

Dunyoqarash voqelikni idrok etishni va atrofimizdagi dunyo haqidagi g'oyalarni belgilaydiganligi sababli, asosiy mafkuraviy g'oyalarning o'zgarishi bilan inson atrofidagi voqelik o'zgaradi, keling, dunyoning eng ilg'or kommunisti qanday qilib eslaylik.

Ko'p odamlarning dunyoqarashi o'zgarganda, hayratlanarli narsalar sodir bo'ladi, masalan, kommunistik g'oyaning qulashi bilan bir kechada uch yuz million sovet xalqi g'oyib bo'ldi, garchi uning vakillarining aksariyati hozir ham tirik.

Dunyo rasmidagi o'tmish

Dunyoqarash dunyoning rasmiga asoslanadi. Xaydegger bu tushunchaga quyidagicha ta'rif beradi: “Rasm nimani anglatadi? Dunyo bu erda butun borliqning belgisi sifatida namoyon bo'ladi. Bu nom faqat makon, tabiat bilan cheklanmaydi.

Tarix ham dunyoga tegishli. Va shunga qaramay, hatto tabiat, tarix va ularning ikkalasi birgalikda yashirin va tajovuzkor o'zaro munosabatlarda dunyoni charchatmaydi. Bu so'z dunyoga munosabati qanday tasavvur qilinganidan qat'i nazar, dunyoning asosini ham anglatadi... Demak, mohiyatan anglashilgan dunyo tasviri dunyoni tasvirlovchi rasm emas, balki shunday ma'noda tushuniladigan olamni bildiradi. rasm” [6 b. 49].

Olam suratidagi shaxs o'z ongining g'oyaviy mazmunidan kelib chiqib, dunyoni nafaqat aks ettiradi, balki yaratadi. O'tmish, hozirgi va kelajak bilan bir qatorda, dunyo rasmining muhim tarkibiy qismidir, shuning uchun tarix dunyoqarash fanlariga tegishli. O'tmishsiz mavjud ijtimoiy voqelikning tasvirlari zamonaviy odamlar uchun etarlicha ishonarli emas, garchi ular insoniyat jamiyati rivojlanishi uchun etarli bo'lsa ham. O'tmish ijtimoiy dunyoning rasmlarini yanada hajmli va ishonchli qiladi. Har qanday yirik dunyoqarash nazariyasi insoniyatning o'tmishi, buguni va kelajagi haqidagi boshqalardan farq qiladigan o'ziga xos qiyofasiga ega.

Idealistik yondashuv nuqtai nazaridan shuni ta'kidlash mumkinki, o'tmishning surati asosan hukmron dunyoqarashni tashkil etuvchi asosiy g'oyalarga bog'liq, shuning uchun o'tmish tasvirlari liberal, kommunistik, pravoslav-monarxistik qarashlarga ega tarixchilar tomonidan yaratilgan. juda boshqacha. Xuddi shu faktlardan ular o'tmishning turli xil rasmlarini yaratadilar, faqat alohida faktlar, nomlar va joy nomlarida o'xshash.

Biz o'tmishni qaysi mafkuraviy g'oyalarni qaysi burchakdan yaratganimizga qarab turlicha ko'ramiz. Eslatib o'tamiz, yaqin kunlargacha yigirmanchi asrning asosiy voqeasi Oktyabr inqilobi bo'lib, u ko'pchilikning, shubhasiz, ko'pchilik vatandoshlarimizning ongi va harakatlariga ta'sir qilgan. O'shandan beri o'tmishda hech narsa o'zgarmadi, lekin inqilobning ta'siri, albatta, uni avvalgidek kuchli his qilishda davom etayotganlar faqat kommunistlardir. Bu misol o'tmishning ta'sirini odamlarning hozirgi dunyoqarashi belgilab berishini ko'rsatadi. Hozirgi hukmron dunyoqarashga muvofiq, asosiy bo'lgan voqealar voqelikka kuchli ta'sir qiladi, boshqalari esa uni yo'qotadi. Dunyoqarashning o'zgarishi bilan o'tmishning qiyofasi

o'zgaradi, ayrim hodisalarning ta'siri kamayishi yoki kuchayishi mumkin. Bu ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin.

O'tmish, tez-tez ta'kidlanganidek, hozirgi va kelajak bilan emas, balki hukmron dunyoqarash bilan belgilanadi, bu tarixchi o'tmishni qurish jarayonida qanday ko'rsatmalarni belgilaydi. Inson nafaqat hozirgi va kelajakning, balki o'tmishning ham yaratuvchisidir. Aytishimiz mumkinki, u o'tmishni qayta-qayta yaratadi, tarixchilarning bir xil voqealarga bag'ishlangan, lekin turli g'oyaviy pozitsiyalardan yozilgan asarlarini ko'rib, hamma o'z ko'zi bilan ko'radi. Bundan tashqari, xuddi shu tarixchi sovet davrida yaratgan o'tmish va bugungi kun, agar u kommunistik mafkuraviy pozitsiyalardan, masalan, liberal yoki millatchilik pozitsiyalariga o'tgan bo'lsa, tubdan farq qilishi mumkin.

Tarixda nazariya va fakt

G'oyalar haqiqiy ishlatiladigan materialni aniqlaydi. Agar tarixchi o'z nazariyasiga ishonsa, uni faktlar bilan ishontirishning iloji yo'q, chunki u ular uchun kamroq kontrafakturaga ega bo'ladi. Ko'hna tarix faktlar ta'sirida emas, balki yangi tarixiy nazariya ta'sirida barbod bo'ladi, bu nazariya boshqa faktlarga asoslanib, tarixchi va uning o'quvchilari nazarida o'tmishning avvalgi qiyofasidan ko'ra ishonchliroq bo'ladi.

Bugungi kunga qadar ba'zi odamlar arxivlarni ochishga arziydi va biz u erda haqiqiy tarixni topamiz, deb hisoblashadi. Bu unday emas. Arxivlar va muzeylarda o'tmish yo'q, qora piktogramma bo'lgan ko'plab varaqlar ularni o'qigan olimning ongida o'tmishga aylanadi. Tarix mavjud emas, uni tarixchi yaratadi va uning nima bo'lishini u yoki bu olim amal qiladigan dunyoqarash g'oyalari va alohida tarixiy nazariyalar belgilaydi.

Tarixiy nazariya insoniyatning o'tmishiga ideal qarashdir. Nazariya tarixiy faktlardan olinmaydi, u ularga asoslanadi va ular tomonidan tasdiqlanadi. Tarixiy nazariya - bu xilma-xil o'tmishni inson ongiga mos keladigan shaklda, uni umumlashtirish, soddalashtirish, asosiy narsani ajratib ko'rsatish va o'tmishning ishonchli tasvirini yaratishning boshqa usullari.

Tarixiy o'tmish nazariya yordamida faktlar tartibsizligidan yaratilganligi

sababli, bu konstruksiyadagi faktlar ularni yaratgan nazariya qonuniyatlari bo'yicha harakat qiladi va ularni o'tmish qiyofasiga kiritadi. Misol uchun, marksistik tarixni o'rganayotganda, marksizmning barcha qonunlarini undan olish mumkin, chunki u ular asosida qurilgan. Ammo, aytaylik, bu qonunlarni liberal tarixdan chiqarib bo'lmaydi. Tarixda faqat tarixchi unga nima qo'yganligini topishingiz mumkin.

Fakt nima ekanligini tarixchining tarixiy dalillarga qanday nazariya bilan yondashishi aniqlanadi. Tarixchining, M. Blokning fikricha, manbaga beradigan savoli butunlay tarixchini boshqaradigan nazariya bilan belgilanadi. Buni oddiygina qilib bo'lmaydi, u faqat tarixchi tushunchasidan kelib chiqishi mumkin. Ushbu pozitsiyalardan kelib chiqib aytish mumkinki, bu savol faqat g'oyaning quroli bo'lgan tarixchining og'zi orqali nazariya tomonidan beriladi. Tarixchi har doim ma'lum bir nazariya doirasida fikr yuritadi, agar nazariya bo'lmasa, unda fikr ham, manbaga savol ham, javob ham yo'q; Tarixiy nazariya bizga o'tmishdagi faktlarning tartibsizliklarini ong uchun ochiq shaklda idrok etishga imkon beradi.

Mafkuraviy tafovutlar qancha ko'p bo'lsa, atrofdagi voqelikning tasvirlari ham, turli mafkuraviy tizimlarda yaratilgan o'tmish obrazlari ham shunchalik farqlanadi.

Men taklif qilayotgan idealistik yondashuvda tarix - bu tarixchi o'z dunyoqarashi va o'tmish bilan bog'liq deb hisoblagan faktlar asosida, shuningdek, o'z mahorati bilan belgilangan muayyan qoidalar asosida yaratilgan o'tmish tasviridir (fan yoki san'at, agar u ularni shunday bog'lasa). Taraqqiyotning, shuning uchun ham tarixning asosiy dvigateli, vaqt o'tishi bilan o'zgarish sifatida tushuniladigan inson ijodi, birinchi navbatda, inson faoliyatini boshqaradigan, uning atrofidagi dunyoni o'zgartiruvchi va yaratadigan yangi g'oyalarni yaratishda ifodalanadi.

Afsuski, o'tmish mavjud emas, u haqida faqat bilim bor va u idealdir, shuning uchun tarixchi o'zi yaratgan o'tmish qiyofasini o'tmishning o'zi bilan solishtira olmaydi, demak tarixda ob'ektiv haqiqat bo'lishi mumkin emas, tushuniladi. bilimlarning ob'ektga muvofiqligi sifatida. Tarixiy manbada mavjud bo'lgan o'tmish haqidagi bilimning idealligi va sub'ektivligi, ba'zan o'tmishning o'zi sifatida

uzatiladi, xuddi shu tarixiy faktning ko'plab talqinlarini keltirib chiqaradi.

Idealistik yondashuv doirasida ob'ektiv tarixiy haqiqat bo'lishi mumkin emas, lekin u yoki bu tarixchi amal qiladigan dunyoqarash doirasida haqiqat bo'lishi mumkin. Bu shuni anglatadiki, kommunist ham, liberal ham o'z tarixiy haqiqatiga ega va ko'pincha ular bir-biriga mos kelmaydi. B.V. yozganidek Lichman: “Dunyo qarashlari tushunchalari o'rtasidagi munosabatda qoida qo'llaniladi: “Yoki men bilan rozi bo'l, yoki sen noto'g'risan”” [2-b.51].

Tarixda ko'p tushunchalilik

Tarixning turli xil versiyalarining mavjudligi huquqini tan olgan va buni "ko'p kontseptuallik" deb atagan professor Lichman turli hikoyalarga nisbatan bag'rikenglik bilan munosabatda bo'lishga chaqiradi. Uning fikricha, universitet va maktabda "ko'p tushunchali" tarixni o'rganish kerak, chunki bu "odamga "o'z nuqtai nazarini" tushunish va bahslashishga imkon beradi", hayotiy vaziyatda ekstremal pozitsiyalardan harakat qilmaslikka imkon beradi ... Rossiya tarixini ko'p kontseptsiyali o'rganish sizga ilmiy mantiqni o'zlashtirish, talqinlarni solishtirish va taqqoslash imkonini beradi. ularning kelib chiqishini tushuning, tahliliy fikr yuriting..” [2-55-bet]. Agar 2-3 ta tarixiy versiya mavjud bo'lsa, bunga qo'shilish mumkin edi, ammo ularning soni zamonaviy jamiyatda dunyoqarash qancha ko'p: kommunistik, liberal, evrosiyo, davlat-vatanparvar, millatchi, modernist, shuningdek, fitna nazariyasi ham mavjud. , A.T tushunchasi. Fomenko va G.V. Nosovskiy va boshqalar haqiqiy tarix bo'lmasa, ularning barchasi mavjud bo'lish huquqiga ega. Qaysi birini o'rganishimiz va qaysi birini keraksiz deb e'lon qilishimiz kerak? Yoki o'tmishning haqiqiy versiyalari mavjud bo'lmagani uchun tarixni o'qitishdan butunlay voz kechishingiz mumkinmi?

O'tmish, dunyo rasmining bir qismi sifatida, hukmron dunyoqarashga bog'liq bo'lsa-da, o'tmishning barcha tasvirlari bir-biridan aniq ustunliklarga ega bo'lmasdan, bir-biriga zid bo'ladi; Jamiyat va davlat qayerda va qanday yo'ldan ketayotgani, qanday g'oyalarni asosiy deb bilishi zarur, shunda o'tmishning zarur manzarasi oydinlashadi. Shu paytgacha hikoya variantlarining hech biri boshqalardan aniq ustunlikka ega emas. Barqaror dunyoqarashning paydo bo'lishi

bilan o'qitishda ko'p kontseptuallik muammosi yo'qoladi, chunki o'tmish qiyofasi hukmron dunyoqarashning asosiy g'oyalari bilan shakllanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baksanskiy O.E., Kucher E.N. Mening dunyo rasmim. Inson kundalik haqiqatni qanday yaratadi. M.: Canon+ ROOI "Reabilitatsiya" 2014. 576 p.

2. Lichman B.V. Rossiya tarixini tushuntirishga yangi munosabat. Ko'p kontseptsiya va bag'rikenglik // Ural iqtisodiyot, menejment va huquq instituti axborotnomasi. No 4 (37) dekabr 2016 y. B.43-60;

3. Lichman B.V. Fuqarolik jamiyati turli fikrlarni tushuntirishning kalitidir // Ijtimoiy va siyosiy fanlar. 2017 yil. 3-son.

4. Dunyoqarash // Falsafa: Ensiklopedik lug'at. - M.: Gardariki. A.A. tomonidan tahrirlangan. Ivina. 2004 yil.

5. Ortega y Gasset X Tarix tizim sifatida.
http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gasset/ist_sist.php

6. Xaydegger M. Dunyo surati vaqti // Vaqt va borliq: Maqolalar va nutqlar. M., 1993. B.41-63.